

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті розглянуто і досліджено інвестиційні пріоритети Закарпатської області, визначені основні проблеми, пов'язані з інвестиційною діяльністю області та шляхи їх вирішення. Розглянуті пріоритети у дієвому симбіозі являють собою ті конкурентні переваги Закарпатської області, які дозволять їй в подальшому займати провідні позиції серед інших областей України у процесі залучення інвестицій.

In the article, the investment priorities of the Transcarpathian area were considered and investigated, basic problems connected with the investment activity of the region and the ways of their solution were determined. The considered priorities in effective symbiosis are competitive edges of the Transcarpathian area which will allow it to occupy the leading positions among other areas of Ukraine in the process of bringing in the investments.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість регіону, сторони інвестиційного процесу, ефективність інвестицій.

Вступ

Одним з основних завдань реформування національної економіки України є активізація інвестиційної діяльності та формування її нового організаційно-правового економічного механізму, що має відповідати вимогам подолання кризи й оздоровлення економіки, лібералізації умов роботи підприємств в умовах ринку. Вихід із соціально-економічної кризи неможливий без кардинального збільшення інвестицій у реальний сектор економіки, а створення надійної і керованої системи, залучення інвестиційних ресурсів, що забезпечить економічне зростання, є однією з ключових проблем сучасного етапу економічного розвитку України.

На сучасному етапі у вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема О. Мітала, Л. Шила, С. Марченка, Ю. Орловської, А. Гальчинського та інших, є чимало праць, присвячених проблематиці визначення рівня інвестиційної привабливості господарюючих суб'єктів регіонів держави.

Провівши огляд досліджень, які ведуться вітчизняними та іноземними вченими в цій сфері, можна зробити висновок, що на сьогодні єдиного визначення цього поняття не існує. В широкому розумінні інвестиційна привабливість – це справедлива кількісна і якісна характеристика зовнішнього і внутрішнього середовища об'єкта потенційно можливого інвестування [1].

Інвестиційна привабливість території визначається факторами інвестиційної привабливості регіону і регіональною інвестиційною політикою. Під факторами інвестиційної привабливості регіону вчені розуміють процеси, явища, дії, переважно об'єктивного характеру, що впливають на інвестиційну привабливість регіону і визначають його територіальні особливості. Це, наприклад, вигідність економіко-географічного положення, його природно-ресурсний, трудовий, науково-технічний потенціали, рівень розвитку інфраструктури, характеристики споживчого ринку тощо.

Оцінювання інвестиційної привабливості територій набуло досить значного поширення у світовій практиці. Так, у США регулярно публікуються індекси, що характеризують рейтинг штатів за різними критеріями і мають різну спрямованість: політичну, економічну, екологічну. Ряд відомих наукових центрів та інвестиційних компаній періодично публікують рангований за ступенем інвестиційної привабливості перелік країн з метою орієнтації потенційних інвесторів. Назріла потреба в оцінюванні інвестиційної привабливості й регіонів України.

Відповідно до методики, запропонованої Держкомстатом України «Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку» наказ Держкомстату України № 114 від 15 квітня 2003 р. [6] інвестиційну привабливість регіонів пропонують оцінювати за такими показниками:

- 1) інвестиції в основний капітал, в розрахунку на 1 чол. середньорічної чисельності наявного населення (грн.);
- 2) інвестиції у житлове будівництво, в розрахунку на 1 чол. середньорічної чисельності наявного населення (грн.);
- 3) обсяг прямих іноземних інвестицій, у розрахунку на 1 чол. середньорічної чисельності наявного населення (дол.);
- 4) зміна обсягу прямих іноземних інвестицій, у розрахунку на 1 чол. середньорічної чисельності наявного населення (дол.);
- 5) густина автомобільних шляхів загального користування з твердим покриттям (км на 1000 кв. км території);
- 6) обсяг експорту товарів, у розрахунку на 1 чол. середньорічної чисельності наявного населення (дол.).

Показники, за якими вітчизняні та зарубіжні аналітики в різні періоди часу пропонували визначати рівень інвестиційної привабливості регіонів, можна систематизувати у 3 великі групи факторів, які визначають рівень привабливості регіону для інвесторів:

1. Фактори, що впливають на рівень інвестиційного потенціалу регіону (природно-географічний, трудовий, виробничий, інноваційний, інституціональний, інфраструктурний, фінансовий, споживчий потенціали).

2. Фактори, що визначають рівень некомерційних інвестиційних ризиків (законодавчі, політичні, соціальні, економічні, екологічні та кримінальні ризики).

3. Інвестиційна активність (концентрація і розподіл інвестиційного капіталу, активізація впровадження нових виробничих потужностей, розвиток прямих і портфельних інвестицій).

Сьогодні рейтинг інвестиційної привабливості регіонів в Україні визначається за методикою та системою показників, запропонованими Інститутом реформ [4]. Вона в основному ґрунтується на використанні показників, на які регіональні органи влади практично не можуть впливати, що зменшує можливості практичного використання цієї методики в процесі вдосконалення регіональної інвестиційної політики.

Метою цієї статті є дослідження інвестиційних пріоритетів Закарпатської області та факторів, які визначають інвестиційну привабливість даного регіону, а також окреслення напрямів активізації інвестицій в область.

1 Загальна економіко-географічна характеристика Закарпаття

Закарпаття – мальовничий куточок України, має унікальне, надзвичайно вигідне географічне положення. Розташоване на крайньому південному заході України, займає південно-західну частину Українських Карпат і Придунайську низовину.

Закарпатська область як адміністративно-територіальна одиниця України утворена 22 січня 1946 р. Указом Президії Верховної Ради у результаті воз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною.

В області збіглося важливе географічне перехрестя не лише кордонів, але й тісних родинних зв'язків із мешканцями прикордонних областей сусідніх закордонних країн. Такої національної різноманітності немає в жодній області України і ніде в Європі. І попри національну, культурну і релігійну різницю, впродовж віків населення Закарпаття зуміло знайти між собою спільну мову. Досить сказати, що в області проживають українці, русини (78,4%), угорці (12,5%), росіяни (4,0%), румуни (2,4%), цигани (1,0%), словаки (0,6%), німці (0,3%), євреї (0,2%) – усього представники понад 80 національностей.

За площею і населенням у масштабах України область невелика. Її територія становить 12,8 тис. кв. км, чисельність населення – 1,28 млн. осіб, що трохи більше двох відсотків від території і населення України.

Закарпаття поділяється на 17 адміністративно-територіальних одиниць, з яких 5 – міста обласного підпорядкування (Ужгород, Мукачеве, Хуст, Берегове, Чоп) і 13 районів.

Закарпатська область є єдиною областю України, що межує з такими державами: на північному заході з Польщею (протяжність кордону 33,4 км), на заході – зі Словаччиною (98,5 км), на південному заході – з Угорщиною (130 км), на півдні – з Румунією (205,4 км), а на північному і південному сході з Львівською і Івано-Франківською областями. Завдяки географічним особливостям Закарпаття з давніх-давен було зручним з'єднувальним шляхом між державами Північної та Південної, Східної та Західної Європи, Угорщиною, Польщею, Румунією і Словаччиною.

Клімат області – м'який, помірно-континентальний. Майже 80% території займають Карпатські гори, решту - Притисянська низовина. На території області знаходиться найвища вершина Українських Карпат та України – гора Говерла (206 метрів над рівнем моря). На території краю протікає 9429 потоків і річок, знаходиться 137 природних озер.

На сьогодні Закарпаття вважається одним з найекологічно чистих країн світу. Унікальна природна екосистема Карпатського біосферного заповідника віднесена до найцінніших екосистем Землі і входить до міжнародної мережі біосферних резерваторів ЮНЕСКО.

Закарпатська область є активним членом Карпатського Єврорегіону – міжрегіонального об'єднання прикордонних регіонів України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії.

Природні ресурси області є надзвичайно привабливими для інвестування. Так найбільшим скарбом області є ліси, що займають майже половину її території.

Мінерально-сировинна база області представлена близько 150 родовищами, понад 30 видів корисних копалин, серед яких нетрадиційні для України (поліметали, цеоліти, ліпарити). Із неметалічних корисних копалин — алунітів, розвідано 5,7 млн. тонн баритових руд, придатних для отримання бурових розчинів при проходженні глибоких свердловин, у т.ч. на нафту та газ.

Високу оцінку на світовому ринку має германій, який використовується як напівпровідник в сучасній радіоелектроніці, приладобудуванні, космічній техніці та інших галузях. Затверджені запаси родовища, які поки не експлуатуються, становлять 850 тонн, прогноз – 1900-2000 тонн. Область має великі можливості в розвитку фарфорово-фаянсової промисловості, сировиною для якої є каолін, виявлені запаси яких складають 5 млн. тонн є винятковими за своєю білизною і не мають аналогів в Україні, а за хімічним складом нагадують Китайські каоліни. Також регіон є багатим на сировину для будівельної індустрії. Виявлено 13 родовищ карбонатної сировини (мармуризований вапняк, доломіт, мармур), що використовується як облицювальний матеріал, декоративна крихта, вапнякове борошно, будівельний

вапняк.

Область має високий природно-рекреаційний і курортний потенціал. Виявлено і досліджено понад 700 водопроявів у складі 67 основних родовищ мінеральних і термальних вод близько 30 типів, які за хімічним складом не поступаються відомим водам Кавказу, Чехії, Франції, а їх лікувальні властивості згадуються в архівних документах середини XV ст. Мінеральні води Закарпатської області мають чудові смакові якості і споживаються як лікувально-столові в санаторно-курортних закладах. Закарпаття відоме як один із найпопулярніших куточків лікування та оздоровлення.

На сьогоднішній день в області нараховується 20 родовищ субтермальних (20-35°C), термальних (35-42°C) та високо термальних (більше 42°C) вод, переважно кременисті терми хлоридно-натрієвого складу, всього близько 80 термальних мінеральних вод і розсолів, тобто є великі можливості використання термальних вод, передусім з лікувальною метою. Тому невідкладним завданням є визначення перспективних для використання водопроявів термальних мінеральних вод, а також впровадження найбільш оптимальних методів їх використання – басейнів різного типу (відкритих, закритих, дитячих). Це дасть можливість їх широкого диференційованого використання для лікування, оздоровлення, тренування як дорослих, так і дітей. У перспективі це також дасть можливість створення курортів, оздоровчих комплексів.

2. Особливості розвитку інвестиційної діяльності в Закарпатті

Сформований привабливий для інвестора імідж області – це не лише поширення та сприйняття позитивної інформації про регіон, але також і матеріально реалізовані проекти (реалізована місцева інфраструктура, успішні бізнес-проекти тощо).

Аналізуючи економічний потенціал регіону, необхідно звернути увагу на особливості розвитку інвестиційної діяльності Закарпаття:

1. Історичний спадок області є надто незалежним від історичного розвитку України в цілому. Приналежність регіону до багатьох державних формувань, зокрема в недалекому минулому, належність до Чехословацької Республіки – держави з хорошими демократичними традиціями та ринковою економікою. Тому навіть на рівні організації праці, на рівні традицій і менталітету мешканців краю, ринкові відносини є зрозумілим поняттям.

2. В Україні немає іншого регіону, який має спільний кордон одразу з чотирма країнами ЄС: Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією й двома областями України – Львівською та Івано-Франківською. Крім цього, не останнім аргументом на користь області є розгалужена транспортна інфраструктура та значний досвід міжнародного співробітництва.

3. Область вже сьогодні має особливий досвід роботи з іноземними інвесторами. Це багато в чому пояснюється активізацією інвестиційної діяльності після прийняття двох специфічних, чисто «закарпатських» Законів України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області» та Про спеціальну економічну зону «Закарпаття», які, поряд з іншими загальнонаціональними законодавчими актами, у свій час створили сприятливий клімат для роботи іноземного капіталу в регіоні.

Значними результатами економічного розвитку область завдячує двом «спеціальним» законам, якими були запроваджені пільгові режими інвестиційної діяльності. Прийняття цих законів було зумовлено необхідністю підтримки та стимулювання економічного розвитку депресивної та дотаційної території, якою є Закарпатська область. Підтвердженням цього є вище наведені аспекти економіки області.

За оцінкою аналітичного центру інституту реформ, Закарпаття у 2003 році вийшло на перше місце за динамічним рейтингом інвестиційної активності, а у 2004 році посіло друге місце серед усіх регіонів України [4].

За даними Головного управління статистики у Закарпатській області, протягом 2009 року в економіку області закордонними інвесторами було вкладено 10,5 млн. дол. США прямих інвестицій. Обсяг прямих іноземних інвестицій на 01.01.2010 року в економіці області склав 355, 8 млн. дол. США, що більше на 3%, ніж на початку 2009 року. За рахунок уточнення даних та кола підприємств, які звітують за формою державного статистичного спостереження, відбулося збільшення обсягу прямих інвестицій станом на початок року на 9,7 млн. дол. США (в порівнянні з даними на кінець попереднього року). Основними формами їх залучення були надходження у вигляді рухомого і нерухомого майна та грошових внесків [5]. Значне зменшення інвестиційної привабливості регіону можна пояснити світовою економічною кризою та нестабільною політичною ситуацією яка склалася в країні.

За участю іноземного капіталу сьогодні в області працює 834 підприємств.

Інвестування в економіку області здійснили партнери із 48 країн світу, при цьому до найкрупніших інвесторів станом на 01.01.2010 року належать такі країни: Сполучені Штати Америки – 47370,7 млн. дол. США (13,3% загального обсягу прямих іноземних інвестицій), Японія – 48723,5 млн. дол. США (13,7%), Німеччина – 40711,7 млн. дол. США (11,5%), Австрія – 34394,9 млн. дол. США (9,7%), Польща – 32929,9 млн. дол. США (9,3%), Угорщина – 32905,6 млн. дол. США (9,3%).

Капітал нерезидентів, в основному, зосередився в переробній промисловості (80,6% загального обсягу прямих інвестицій), а саме: в машинобудуванні (26,8%), обробленні деревини та виробництві виробів з деревини (15,3%), виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (11,2%), легкій промисловості (7,0%). На торгівлю припало 4,0% загального обсягу, діяльність транспорту та зв'язку –

3,9%, на операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям 3,7% , діяльність готелів та ресторанів 2,6%.

Закарпаття стало зоною уваги таких відомих транснаціональних компаній, як «Фольксваген», «Шкода», «Ауді», «Кеа», «Фішер», «Філіпс», «Флектронікс», «ГДК», «Леоні», «Дельфі», «Ядзакі», «Хенкель», «Гроклін» та інші.

Закарпаття – надзвичайно перспективний регіон з точки зору туристично-рекреаційного потенціалу. Мальовничі низькогірні ландшафти, рельєф та інші сприятливі для гірськолижного спорту і відпочинку місця, унікальні родовища вуглекислих і гідрокарбонатних, натрієвих, сульфідних вод створюють реальні можливості для індустріалізації рекреації і туризму. На Закарпатті найдовше в Західній Україні триває період із найбільш сприятливими для літнього відпочинку умовами (+15-20°C) – 4 місяці, а загалом до 6 місяців.

Добре розуміючи, що туристично-рекреаційна галузь – не тільки джерело швидких прибутків, яке дає найшвидшу компенсацію витрат, а й стимул для розвитку всього господарського комплексу. Обласна державна адміністрація приділяє значну увагу розвитку цієї важливої галузі, розширенню географії міжнародних маршрутів, співпраці у розвитку туристично-рекреаційного руху. Останнім часом представники держав Центральної та Західної Європи починають проявляти великий інтерес до нетрадиційних форм туризму та рекреації в краї. Регіон має всі передумови для втілення і перспективного розвитку, зокрема, сільського туризму, велотуризму, екотуризму та високогірного елітного туризму. Мальовнича природа краю, сприятливі кліматичні умови для відпочинку та занять гірськолижним туризмом взимку, наявність родовищ мінеральних і термальних вод з лікувальними властивостями створюють реальні можливості для перетворення туристично- рекреаційної галузі в одну з провідних у регіоні.

Особливого значення для створення сприятливого інвестиційного клімату набуває функціонування на території області міжнародних транспортних коридорів. Через територію області проліг міжнародний транспортний коридор №5 (Критський) за маршрутом Лісабон – Трієст – Любляна – Будапешт – Київ – Волгоград, який з'єднує західно- і східноєвропейські автодорожні, залізничні та річкові національні мережі з метою інтерконтинентального забезпечення транзитних вантажних перевезень в напрямку Європа – Азія. Транспортно-експедиційне та сервісне обслуговування транзитних, міжнародних вантажних перевезень в області здійснюють ряд державних та комерційних структур, найбільшими з яких є на залізничному транспорті ВАТ «Закарпатінтерпорт»; на автомобільному транспорті – ЗАТ «Автопорт – Чоп», мережа служб міжнародних автомобільних перевезень (СМАП) та пунктів автомобільного сервісу (ПАС) Українського державного підприємства «Укрінтеравтосервіс». Міжнародний аеропорт «Ужгород» класу 4 «Г» приймає повітряні судна типу АН – 24,26,32, Як – 40, 42, Іл – 18, АН – 12 та гелікоптери. Пропускна спроможність аеропорту на прийом та випуск 1500 осіб на добу. З аеропорту «Ужгород» виконуються рейси на Харків, Київ, Донецьк, Дніпропетровськ, Вінницю, Рівне, Будапешт, Москву.

Територією області проходить понад 1700 магістральних трубопроводів, якими здійснюється транспортування енергоносіїв та сировинних ресурсів. По чотирьох трубопроводах газ із єдиної газотранспортної системи України подається на експорт у країни Європи. По двох гілках трубопроводу «Дружба» нафта із родовищ Росії транспортується до Словаччини, Угорщини і Чехії. Світлі нафтопродукти по трубопроводу «Самара – Західний напрямок» з нафтопереробних заводів Росії та Білорусії експортуються в Угорщину. Етилен, який виробляється хімічним концерном «Оріана», що в Івано-Франківській області, трубопроводом «Калуш-Тисоварош» транспортується в Угорщину.

Висновки

Проведений аналіз стану інвестиційної привабливості Закарпатської області дозволяє прогнозувати подальший ріст залучення обсягів інвестування, створення нових робочих місць і стабілізацію економічного та соціального стану області.

Загалом економічний розвиток області характеризується закріпленням тенденцій до стабілізації обсягів виробництва та фінансового стану підприємств, зменшення суми допущених збитків та кількості збиткових підприємств.

Разом із цим, проблемними питаннями розвитку залучення інвестицій в регіон є:

- політична нестабільність в країні;
- недосконалість існуючої правової бази для інвестиційної діяльності, суперечливість та неповнота чинних законів та нормативно-правових актів;
- не врегульований процес оформлення інвестицій, велика кількість дозвільних та реєстраційних органів та процедур;
- недостатня інформатизація та доступність даних як про об'єкти інвестицій, так і про процес оформлення інвестицій;
- нестабільні перспективи економіки в цілому;
- фінансова нестабільність (можливі зміни в оподаткуванні, інфляція);
- неврегульованість питань фінансування та кредитування, високі процентні ставки на банківські кредити, високі вимоги банків до кредиторів, складна процедура оформлення кредиту;
- недостатня державна підтримка підприємницької діяльності.

Основними пріоритетами розвитку інвестування Закарпатської області мають бути:

- забезпечення захисту прав та інтересів інвесторів, забезпечення вільного доступу до інформації про об'єкти інвестицій;
- спрощення процедур отримання дозволів та погоджень для інвестування, спрощення процедури оформлення прав власності на об'єкт інвестицій;
- здійснення інвестиційно-орієнтованої рекламної компанії, розвиток інвестиційного ринку, заохочення конкуренції.

Література

1. Мітал О.Г. Інвестиційна діяльність регіонів на сучасному етапі розвитку економіки / О.Г. Мітал // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 1. – С. 13-17.
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» // Офіц. вісник України. – 2005. – № 40. – С. 25-30.
3. Про затвердження Державної стратегії розвитку на період до 2015 року: Постанова КМУ // Офіц. вісник України. – 2005. – № 40. – С. 30-70.
4. Офіційний сайт Інституту Реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ir.org.ua
5. Сайт Головного управління статистики в Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.stat.uz.ua
6. Наказ Держкомстату України «Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку» № 114 від 15 квітня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uapravo.net/index.htm>

Надійшла 15.03.2010

УДК 631.164.23: 338.43

О. І. КУЗЬМАК

ПВНЗ “Європейський університет”, Рівненська філія

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто поняття та чинники, що формують інвестиційний клімат в сільському господарстві, намічено стратегію та шляхи підвищення рівня інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств.

A concept and factors is considered that form an investment climate in agriculture, strategy and ways of increase of level of investment attractiveness of agricultural enterprises is set.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість, аграрний сектор, сільське господарство.

Постановка проблеми. Необхідною умовою відродження і розвитку вітчизняного сільськогосподарського виробництва є технічне і технологічне переозброєння галузі. Проте це вимагає значних фінансових витрат. Питання інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства на сьогоднішній день має актуальний характер, а залучення інвестицій є однією з найважливіших проблем, без вирішення якої неможливе оздоровлення аграрного сектора.

Готовність інвесторів до вкладення капіталу в економіку будь-якого регіону залежить, насамперед, від інвестиційного клімату який значною мірою впливає на результати інвестиційного процесу. Виходячи з цього, особливу актуальність в сучасних умовах набувають питання поліпшення інвестиційного клімату в аграрному секторі, оскільки без їх вирішення неможливе подолання кризових явищ, що склалися в галузі і забезпечення фінансової стабільності шляхом нарощування і розширення діючого виробництва. Вирішення даної проблеми значною мірою пов'язане з обґрунтуванням правильного розуміння поняття інвестиційної привабливості та побудови раціонального організаційно-економічного механізму формування інвестиційної привабливості як сільськогосподарських підприємств, так і аграрного сектору в цілому в умовах кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем інвестиційної діяльності та привабливості підприємств, зокрема і сільськогосподарських, а також інших взаємозв'язаних з цим питань знайшли відображення у наукових працях вітчизняних вчених: Андрійчука В.Г. [1], Бланка І.А. [2], Гайдучього А.П. [3], Гуткевич С.О. [4], Дем'яненко М.Я., Кісіля М.І. [6], Лукінова І.І., Майорової Т.В., Підлісецького Г.М., Пересади А.А. [8], Саблука П.Т. та ін. За кордоном дана проблема досліджена в наукових працях М. Альберта, Дж. Бейма, Дж. М. Кейнса, А. Сміта, У. Шарпа та ін.

Проте в працях цих вчених здебільшого розглядалися теоретичні питання інвестиційної діяльності. При цьому багато досліджень присвячено фінансовим інвестиціям, а також методиці вибору і обґрунтування інвестиційних проектів та не враховується регіональна специфіка підвищення інвестиційної привабливості підприємств, що спеціалізуються на виробництві та переробці сільськогосподарської продукції.